

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Fingal Johansson*
 Härad: *Östbo* Adress: *Bygget Jösåkra Värmland*
 Socken: *Tofteryd* Berättat av: _____
 Uppteckningsår: *1941* Född år _____ i _____

*Uppteckning om Skillingaryds
 Övningsplats i Tofteryds socken. s. 1-36.*

Innehåller dessutom:

Förstnåde jättar.

Skidskidor; majstång.

Övningsskolorna fr. Skillingaryd.

Original.

Skriv endast på denna sida!

I Tafteryds socken Örtbo härads, utmed
den gamla stråker ägen som kallas
"Lagastigen" är Skillingaryds gamla
exercisplats belägen. Skillingaryds skrevs
förr i tiden "Sköflingaryds" stundom
"Skärlingeröd." (i stora rimkrönikan)
Ursprungligen en enda gård med en
areal av 2166 tunnland och var den
största gård i häradet.

Enl. sägnen bodde jättarna här
(innan människorna kommo dit) och
jättarna anställde en gång i vredes-
mod marslakt på dyaderna,
skogens kvinnliga naturväsen.
Men gudarna straffade dem själva
med förstoring och lät starka
vinder skövla skogarna och så
blev platsen en "skövlad rädja".

och på så sätt uppkom namnet
Skillingaryds. Jättarna som förstena-
des synas än i dag resa sig på
heden, men i allmänhet har ju
sagens tolkning fått maka åt
sig, för geologers teori om inland-
isens väldiga flyttblock.

Slämskorna valde redan den "sköv-
lade rödjan" till samlingsplats och
placerade de förstenade jättarna
i ring. Det finns gott om s. k. dom-
marringar och resstenar i trakten.

I början av 1700-talet användes
Skillingaryds slätt som samlings-
punkt för llo härads kompani, och
dels som generalmönstringsplats
för jönköpings regemente. Genom
kungl. brev den 8 Augusti 1777

beständes, att Skillingarys hädanefters
skulle vara övningsfält för jönk.
regemente. Ett jordområde av omkr.
40 tunnland uppläts till kronan av
jordägarna mot det att de med
biträde av gästgivarna i Klefskult
och Värnans ensamma finge till
salu hålla brännvin och Ficka
m.m. som manskapet under
mötestiden kunde behöva.
Krigsmän hade nog färdats fram
inom orten långt derröimman.
Ortnamnen Värnans (= man med värnen)
Bråtabäck (= bäcken med bråtarna) i
Värnans socken, Högabråten, en by
någon kilometer söder om Skillingarys
tyda på att förvarssanordningar
av ett eller annat slag funnits.

På heden eller "slättarn", som ortens folk kallar den, för första gången blev torgen i bruk för griziska övningar. Funnos inga baracker, utan manskapet kamperade om nätterna i närlägen bönderns lador och uthus, och maten lagades i stora kokgröpar på den plats där nu ett välordnat samhälle är beläget. Sedanmera upprättas tält i vilka manskapet bodde i om nätterna. T. o. m. arresten "kurrarn" bestod av ett dylikt tält, uppburet av en i jorden nedlagan påle. Men äldre personer ha berättat att "dä inntä" var larsamnt å ligga på kurrarn" och detta därför att kamraterna till arrestanterna, allt som oftast smygade in "starkvaroi" (=brännvin)

under Tällduken. "Kurran" ifråga
var väl rätt värdslost uppsatt, ty
det berättas om en stark knekt
som låg i arresten, att han, som
blivit glad och livad av starkvaror,
passade tag i Tältstängen ryckte
upp den ur jorden och började
marschera utåt slätten med Tältet.
Baracker uppfördes efterhand men
ännu på 1890-talet var det ett par
kompanier som måste tälta.
Tälten upprestes i östra kanten av
slätten, där en del asfalter ännu
för några år sedan stod kvar och
markerade platsen för "Tältgatorna".
Det var nämligen så, att de till
varje kompani hörde tälten,
vilka var för sig rymde omkr.

20 man, upprestes i två rader eller
linier, mellan vilka lämnades en
lagom bred, i öster och väster gående
öppen gata, den s. k. kompanigatan,
i vars östra ända kompanichefens
kaptensens eget tält var beläget.
Varje till samma kompani hörande
tält hade sina ingångar vettande
ut mot denna gata, och för att
vid tältens varje år företagna
uppresning ha något att rätta
sig efter, planterades mellan varje
tält i varje rad en asp, varigenom
de tolv kompaniernas plats och
riktning kunde iakttagas.
Det gick bra att ligga i tält, dels var
mötetiden kort, 15 dygn två år i rad,
och dels hölls mötena under den

varma årstiden, då det inte var någon fara att ådraga sig influensa eller förkylning. Täcken och kuddar bestos kronan. Ej. Halm fick man till madrass, medan kappen fick Gjänst göra som täcke och reusen som kuddar. Naturligt blev det inte så bra med för den som hade varit att sova. Då trumpetaren vid högvakten vid halv-tiotiden blåste tystnadssignalen skulle det därefter enligt reglementet vara absolut tyst i tältet men det var inte alltid man följde denna regel. Alltid fanns det i tältet någon lustigkurre som passade på och berättade någon "rolig historia" eller sade en "kvickhet" åt vilken man skrattade åt

Kavtrappcheferna, korpralerna försökte hålla sina "glada gossar" i styr, men blev oväsendet för högljutt vare de skyldiga att inrapportera förhållandet till kompani-chefen, och då kunde man vara säker om att det blev ett par timmars straffexeris för hela kompaniet. Vid gästgivargården serverades öl och brännvin, så mycket som man ville ha, eller hade råd att köpa. Det var ingen ransonering, och att ordningen under sådana förhållanden kunde bli litet ur gängoma är förståeligt. Klanskapet var visserligen förbjudet att besöka "gästis", men man tog sig "bondpermission" dit så fort tillfälle gavs. Det berättas om en

Korporal Glans som gärna ville supa.
En dag kom han från ett besök av
gästis något osäkert stegande hemåt
baracken eller tältet och mötte sin
kompanishef som blev arg.

— Har nu Glans supit sig full igen,
skrek kaptenen.

— Full, upprepade Glans förtrytt,
men kan väl inte bli full av sju
supar och nio halvor åt!

Kaptenen blev svarslös.

Kortspel och slagsmål idkades flitigt.
Varje kompani räknade sina medlem-
mar från samma härad. Ästboarna
hedrade Västboarna med öknamnet
"getter" (väsbojettä) och västboarna
kallade ästboarna grisar (väsbogrisä).
Bråkande och grymtande sprungo

de båda "östbo"- och "västbokompa-
nierna" under lediga stunder
omkring på alla fyra och då de
lyckats grundligt reta upp varandra
röpo de i luften på varandra
på allvar. Maten kokades som
förut annu ämnats i öppna långsgående
kokgravar. I graven eldades, över
graven hängde en trästång och på
stången hängde kopparkittlar i
vilka ärtvälling den tidens obi-
gatoriska middagsmål tillreddes.
"Kockarna" utgjordes vanligen av
ålderstigna stamsoldater som befäl,
och som biträden bevärniga.
Ent. var hemmanvärdaren Fredrik Johanes-
son i Gjöarna Fryde född för omkr. 30 år
sedan över 80 årig, gick det ganska

enkelt till då man lagade mat
i kokgrävarna på Skillingaryd i
midten av 1800-talet. Lagesmannen
påstod att det bl.a. inte var ovanligt
att de föint anmärkta tröstängarna
användes under tiden maten kokades
som O.O. Befälskockarna gingo
oftast och sågo sig fulla och
"beräringsskokarna" gingo husen vid
kokgrävarna bäst de ville.

Det följde att kokarna fanns för
gott att omöra brans brändes med
grytslevarna, stödjä sig på deram-
ma mot marken använda dem
som tillhyggen vid slagsmål m.m.
Maten serverades ute i det fria
Ur kronans persedelföråd erhöles varje
beräring och soldat en blecksked som

han under hela mötetiden hade i
förväg i sin rensel. Då man skulle
spira, marscherade man fram
kompaniis med skedar i hand till
kittlarna. En halvtropp = 12 man
skulle gemensamt äta av en och
samma kittel på en gång. Bröd utdelades
till soldaterna i ransonis. En ranson
bestod av en s.k. ankarstock, ett avlångt
format, grovt bröd om s:a. 30 cm. långt
som skulle räcka i 5 dagar, och en stor rå-
sil i tre dagar. Dessa maträtter skulle
soldaten själv förvara och hushålla med
bäst han gille. Maten förvarades i mat-
tornisten, som därav med stor förkärlek
av soldaten benämndes "sillanisse."
Det gällde att hushålla med förstås
så man inte kom att hungra den

femte dagen. Då befälet ansågo att
en halvtropp slevat i sin nog med
ärträlling kommanderades de bort.
Det kunde då förekomma att någon
rå osmygg pojke spottade en blassa
i killetn i myg till avsked. Då kom-
manderades en annan halvtropp
fram till killetn och så fortgick
det tills alla vros utspisade.
Vid utryckningen d. v. s. mättes -
tidens slut tillfrågades det upp-
ställda regementet av regements-
chefen eller hans ställföreträdare
om de "pått det kronan bestått".
Svaret skulle blija och blev väl
också ett rungande "ja". Men det
påstods att det långt ifrån vid
regement bestått det kronan det

~~Kronan~~ anslaget till soldaternas
utspisning. (enl. Johannes Jakobsson i
Bygget, Fryele. född 1810. död 1880)

Till jämförelse meddelas här nedan ett
utdrag ur Fältförvaltnings regle-
mentet, av den 21 Nov. 1820.

En mans portion.

- 1:a dagen: 2 marken mjukt bröd,
1 $\frac{1}{4}$ kvarter ärter, $\frac{5}{8}$ mark salt kött.
2:a dagen: 2 marken mjukt bröd 1 $\frac{1}{4}$ kvarter
korngrön $\frac{1}{4}$ mark tomt kött.
3:de dagen: 2 marken mjukt bröd
1 $\frac{1}{4}$ kvarter ärter, $\frac{3}{4}$ mark färskt kött,
 $\frac{1}{8}$ mark sill.
4:de dagen: 2 marken mjukt bröd,
1 mark rågmjöl, 1 mark sill
 $\frac{1}{8}$ mark smör.
5:te dagen: 2 marken mjukt bröd

1/4 Kvarter Korngrön, 5/8 mark salt kött.
6:te Dagen: 2 marker mjukt bröd,
1/4 Kvarter ärter, 1/3 mark salt fläsk.
7:de Dagen: 2 marker mjukt bröd,
1 mark rågmjöl, 1/4 mark tomt fläsk.
1/8 mark sill, 1/8 mark smör, samt
därtill dagligen 1/30 mark Roksalt.
Erkännsas bör att det inte var en
allt för knapp ranson, men klagades
det ändå mycket över kronans
knappa kaka. Den mat som rata-
des eller blev över vid måltiderna
tömdes i Tomma silltunnor och på
dessa hålles varje torsdagskväll
auktion. Då traktens bönder in-
funno sig som spekulanter, inne-
hållet i tunnorna var utmärkt
svinnmat. Auktionsföreläsaren

var tjänstgörande dagunderofficer
(vart. en sergeant). De medel som
influto genom denna försäljning
skulle användas till förbättrande
av soldaternas kost. De elaka
påstodo att underofficerarna
söpo upp dessa pengar, och man
kunde oftast få höra underofficerare
benämnas "skuläknarna" som
slupä" upp våra skulä".
Slötestiden inföll som förut nämnts
under den varmaste årstiden.
Dagarna strax före midsommars
ryckte första årets beväringar "ut"
och ungefär samtidigt hade andra
årets dito sin inryckning.
De som "ekseradä" amira åätt"
ansågos vara mogna att övas

i samma förband som de samtidigt härmed tjänstgörande stomsoldaterna eller som man kallade dem "knektarna". Man placerade därför knektarna så att de så långt sig göra lät hade en beväring på var sin sida. Det såg rätt lustigt ut med äldre skäggiga män och unga pojkar om varandra. Fältmarschererna voro korta på den tiden (60-70-talen). Äldre män ha "skräppt å" med stolthet att de varit med på fältmarscher ända till "Knussass" (= Almesång). Denna plats var belägen endast 4 km. från "slätten" och då man t. ex. var tiden för senaste sekelskiftet varit med om fältmarscher på 4-5. L. o. m. 6 mil om

Dagen så tyckte man inte fältmarscherna i äldre tider voro så strapatsfulla. Under den tid då övningstiden endast varade 15-20 dygn betraktades militärlivet i allmänhet endast som ett välkommet och nöjsamt avbrott i vardagslivet. Man kom från avkrakarna i Smålands skogsbjörden och fick se och höra något annat än som någon utryckte sin "dyrprä-käcka å Kerschällä". Regementsmusikens gratiskonserter t. ex. beredde beväringarna mycket nöje och njutning. De första kvällarna under mätet samlades man vid högvarken. Då "Capto skulle gå". Regementsstrumslagaren den där och "Tomburmajor".

kallades kom med sina munnor
och ställde upp vid högrakten.
Han framstode några kommando-
ord gör några vändningar, trum-
slagarna slår ett par virvelar på
trummorna, vid ett tecken böjas
musikpåren marschera under det att
upptakten slås på trummorna.
Så lyfter regementstrumslagaren sin
röda silverbestagna kommando-
stav och hornblåsarna lyfter sina
instrument, och vid en vickning av
kommandostaven böjas de blåsa, och
Mathilda Montgomery-Cederhjelm
konstkapels väller ut över nejden.
(Tre Cederhjelm komponerade på uppdrag
av konung Oscar I. Svenska Arméns Reserv
och T-aptö) Varje söndag samlades

det på Skillingarys redan tidigt
på förmiddagen civila från när
och fjärran. De unga flickorna
hade kanske en fästman bland
beväringarna, och de äldre gifta
paren en son, de yngre en bröder
eller annan anförvant som man
ville besöka. Och om man så inte
alls hade någon anförvant bland
beväringarna för man dit ändå,
det var ju intressant att se hur det
tillgick vid "ljörkåparadäm".
Från Tältgatorna marcherade
de olika kompanierna ut till
"kyrkbacken" nere vid ammunitions-
magasinet. Regementspastorn eller
hans ställföreträdare kyrkoherden
i Tafterys har knallat sig av dit

ned i förväg. Mannskap och officerare
ha dagen till ära ihållt sin mygga
rena kläder. Knapparna i uniformens
rockarna ha putats med trippel
så de blänka som solen i Karlsstads.
Om det är paraddag ha de och
mässingsplåten med de två lejonerna
i mässarna och även detta väl putat.
Och det stora paraddag ha de och
de svarta plymerna av hästtagel
i mössorna, och Officerare och under-
officerare ha bälten om livet i vilken
sabeln hänger, av gula band och
töfsar. Regementsmusikerna spelar
Svenska arméns paradmarsch och
när man himnit till "pyrkplatser"
bildar regementet fyrkant och
regementschefen tar emot.

Så kommenteras det "giv akt"
och musikkören intonerar en psalm.
Prästen har nu fått sin predikstol
i ordning. Den består av bänkrumma
och två små virveltrummar där-
ovarpå. Efter psalmen läser han
dagens text och gör en kort predikan.
Därefter spelas åter en psalm.
Sedan utbringas regementschefen
ett "Leve konungen och päderneslandet",
 varefter han avtackar regementet,
som under tonerna av Jönköpings
regementes paradmarsch kompani-
vis åter marscherar till lägret.
Oven de civila brukade vandra
ned till "kyrkeplatsen" då kyrkoparasad
hölls. Vid midnatten var Spillinga-
ryds slätt ett centrum för bygdens

ungdom. Midnattsafton låg
det ett kompani att kläda och resa
majstängerna. Man turades vid, med
detta arbete. Ena året var det t. ex.
första kompaniets skyldighet, det andra
tredje kompaniets o. s. v. Alltså på
midnattsafton togs majstängerna
fram. Den bestod av en lång snärt
fura som grävts upp med rötterna.
Den hade legat hela året under
en takhops vid en av regementets
byggnader, skyddad för regn. Så gick
man ut i markerna och plockade
blommor, och brät gröna löv-
kvistar med vilka stängerna pryddes.
Så bars stängerna, på vilken rege-
mentets yngste löjtnant satt
grensle och rev, av kompaniet,

företrodd av musikkåren som spelade en marsch, upp till planen vid förläggningen, där stängen restes. Stängen "invigdes" sedan på så sätt att militären förtade tag i varandras händer och utförde en enkel ringdans omkring stängen. En officer kommanderade i vilken riktning dansen skulle gå. Man dansade först åt höger och sedan åt vänster. Detta växelvis upprepande gånge. Det hela verkade ringdans kring julgranen. Sedan stängen sålunda invigts stod det envar fritt att välja dam eller kavaller. Om man inte lyckades få en dam så dansade man med en pojke. Gamla pucktar dansade oftast med varandra.

Det dansades till sent på natten.
Regementets musiken skötte dansmusikken
och sådes ha haft en sträng dag.
Efter värnplikten förlängning och
regementets mötenas förläggning till
härsten ansåg man att det behöfdes
ännu en högtidsdag på "slätten"
och så uppstod slutligen den i medio
av September årligen på platsen
återkommande "Stora söndag",
och denna talrikt besökta bemärkel-
sedag hävdade sin rang ända tills
regementet förflyttades från orten.
I flockar valfärdade ungdom
från socknarna runt omkring
till Skillingaryd "Stora söndag"
som inträffade andra söndagen
under regementets mätet, då både

rekryter och knektar voro tillrämnade
för militära övningar. Ofta före-
kom det att hela familjer i vagn
eller härra dragen av "Pälle" och
försedda med rikligt tilltagen
förmåga till sonen som Gänade
Konung och fosterland drogo iväg
till "Stora söndag" i Skillingaryd,
och snart satt man förräckt i
familjens sköte omkring vagn
och "mataskrin" i skogsbruket
eller vid någon ladugård och lät
innehållet av "pannäkaka"-
bagnkärn, eller smörbyttan m.m.
sin, väl smaka. Sedan Halmstas
- Kärviö järnväg byggts blev det
ännu bekvämare för de som bodde
utmed järnvägen att komma till

"Stora söndag" järnvägen tillkom i slutet av 1870-talet. Till Skillingarvads "stora söndag" skulle gå av stapeln anordnade man extratåg - man fick åka i finkar och öppna vagnar men dessa tåg var ändå oftast överfulla av resande. Det sågs och slogs, man kunde komma åt öl och brännvin på Sundbergs krog och på gästis likaså. Ofta fick vaktplubben med laddat gevär och påsatt bajonett göra rent vid "Sundbergs hörn" där det värsta folkvimmellet vanl. var. Regimentets lägerplats utgjorde också en stark attraktion på flera närgränsande kommuners avsinpomma original. Guldningen till deras tillhåll, vilken

s. a. s. blev obligatorisk sommartiden
torde ha varit regementets fri-
kostiga utspisning i matkällarna
av överblivna maträtter för dem
som ville hålla till godo. En del
av originalen voro dagliga gäster
och samtidigt penningsfäktare bland
militärer och civila. Fattigvården
var också dåligt ordnad i de omkring
Skillingaryds liggande socknar
vilket också torde ha varit en anled-
ning till originalens förhärsk till
Skillingaryd. "Iven i Mosskult" eller
som han också benämndes "Mosälta-
stolla" från Bondstors s. n. Mo härad.
höll gärna till på Skillingaryd.
Hans kläder med av honom själf
egenhändigt ullgarnstoppade sömmar

gjorde att han såg ut som ett
vandrande Tapptäcke. På huvudet
bar han en liten spetsig fårskins-
kalott. Gubben var vindögad och
hans kropp medvriden. Han bar
på en jättelik domestikskovv
inte olik värskedsknallarnas från
Markaryd. Ingen kände till domestiks-
kovvens mystiska innehåll. Vidare bar
han en lång ullstrumpa i vilken
han förvarade de slantar han
häftigade, samt ett gammalt
dragspel, ty han trodde sig vara
en övervinnelig dragspelsmästare,
hans musik var emellertid inte njutbar.
Han tryckte lite här och var på tangent-
erna och drog bälgen ut och in, så
tonernas skräande olåt höides vitt

ankring. Sven ratade "vita pengar" men fick han koppelantur blev han glad. Kvinnor hatade han, och om han blev för länge sittande i en stuga och man ville han skulle gå, så behövdes det blott att en kvinna närmade sig honom och föierlog att de skulle bilda hjonelag. Då sprang Sven sin väg stammande "Jä vet ja då för gott att ja inte kann sytt änera me schällv mpä minn ä e kona". Han hade något fel på talorganen och brukade uttrycka sig "ja ä torä-jakoppa son i morsället". De som ville driva spe med honom sade att han var hörä-jakobs son men hörde Sven något dgligt blev han all-

delas rasande. Många drogs sitt
grychel med den stacharn alldeles för
långt. Det berättas att några
beväringar på Skillingaryd då Sven
satt på en plankbänk utanför en
barack uppehölls honom med prat
under det att andra spikade fast
hans rockskört vid bänken.

Då viskade man i hans öra de
ovan nämnda förhålliga orden
och Sven fick fått i sin krycka och
slog vill omkring sig, och blev än
värre då han förstod att han inte
kunde komma loss från bänken.
En ung löjtnant passerade förbi
och de sprunget pojkar.

Löjtnanten tyckte synd om Sven
och skulle hjälpa honom loss från

bänken men blev av den rasande
mannen slagen i ansiktet över
ögonen att han blev blind.

Iven trodde sig vara odödlig,
ritade man i sanden ett kors. Han
han rasande, slog med sin käpp
omkring sig under det han stam-
made: "nä, tu, ja, t, i, m, t, u."

Under många år var Iven ett ofta
anlitat nöjesobjekt för Tonklösa
människor, men samlades dock
till "sina fjäder" för omkr. 25 år sedan.
En annan kaktoking man som
sommartiden höll till på lägerplatser
var "Petter Johan" från Berga socken
i Kronobergs län. Vanligen var han
iklädd en stor brun kavaj som
räckte den lille mannen till knäarna.

På ena foten bar han en smär-
läderskänga och på den andra
en filttoffel. Hans ena ben var med-
vridet i 45 graders vinkel. Högra
handen vilade på länden och den
vänstra handens förlamade fingrar
på den plattiga skapmössan han
bar. Petter Johan tigade pengar
men i likhet med Iven i maskult
var han inte storbegärlig: "je me
ett prä", bad han ödmjukt.

Petter Johan fick sitt levebröd i
regementets matkällan. Överblivna
matrester ännade till svinnat
konsumerade han med god aptit.

Petter Johan var en mäll man.
Tilltalades och bemöttes han vänligt
av unga flickor blev han glad

och skämtade med dem, och krum-
bukade sig. Hans sommarbesök
upphörde samtidigt med att rege-
mentet flyttades till Jönköping.
Ett annat original av feminint kön
som ofta besökte Skillingarups var
"Stalla-Hedda". Då man första
gången såg henne kunde man
nästan tro att ett stort träl
var ute på vandring.
Hon var iklädd minst tio kjolar
som släpande drog upp dam efter
henne. Hon var vidare iklädd en
kort stoppad doppeljacka och
på huvudet en skinnkantad röd
toppmässa. I fjortelveckan förvarade
hon allehanda gods och utanpå
den yttersta uppskjörtade kjolen

Var hon en kaffapetter av bleck
och diverse andra köksutensilier.
Hennes vandring var en regel-
bunden tretsång och varannan
vecka återkom hon. Hon pratade
mest för sig själv, men kunde
bli slagfärdig med både ord och
prycka om hon blev retad.
Hedda var i ungdomens vår en
strålande skönhet som hade stor
framgång hos män. Men så
försvann "hon" som hon älskade
och hennes förstånd antäknades.
År 1914 flyttade jönh. regemente till Jönköping.
Sin största militära användning har
Skillingaryd fått som skjutfält för artille-
riet. Andra Göta Artilleriregemente, som
tillkom genom riksdagens beslut år 1892

ACC. NR. M. 7933:36.

skulle efter sin flyttning till Jönköping
1898 använda Skillingaryds hed som
sitt speciella skjutfält. Skjutövningar
påbörjades 1895. År 1903 förlades
artilleriets fältskjutskola som grundats
redan 1867, till detta skjutfält som
under årens lopp utvidgats alltmera.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
36